

IZZIV: PODPORA ŠTUDENTOM, KI ZMOREJO IN HOČEJO VEČ

Smernice Univerze v Ljubljani
za izvajanje Programa
odličnosti IZZIV

UNIVERZA
V LJUBLJANI

IZZIV: PODPORA ŠTUDENTOM, KI ZMOREJO IN HOČEJO VEČ

Smernice Univerze v Ljubljani za izvajanje Programa odličnosti IZZIV

Avtorji: prof. dr. Mojca Juriševič, Neli Babič, doc. dr. Franc Dimc, Maja Dizdarevič, asist. dr. Majda Golob, doc. dr. Gregor Gunčar, doc. dr. Tomaž Hočevar, doc. dr. Špela Hudnik, izr. prof. dr. Violeta Jurkovič, prof. dr. Tanja Kajtna, izr. prof. dr. Monika Kavalir, prof. dr. Jerneja Kavčič, doc. dr. Klemen Kozmus, asist. Špela Mar, doc. dr. Luka Mišič, prof. dr. Primož Moravec, doc. dr. Martina Oder, doc. dr. Tanja Podbevšek, izr. prof. dr. Branka Rotar Pance, Ana Rejec, doc. dr. Tadej Stegu, dr. Karla Šturm, doc. dr. Jurij Trontelj, doc. dr. Miloš Vittori, izr. prof. dr. Lovro Žiberna

Uredila: prof. dr. Mojca Juriševič

Recenzentka: prof. dr. Ksenija Vidmar Horvat

Lektura: Amidas, d.o.o.

Tehnično urejanje in prelom: Jernej Kejžar

Založila: Založba Univerze v Ljubljani

Za založbo: prof. dr. Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Ljubljana, 2024

Publikacija je brezplačna.

Prva e-izdaja.

Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na
<https://ebooks.uni-lj.si/>

DOI: 10.51746/9789612974534

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (izjema so fotografije). / This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 214709507

ISBN 978-961-297-453-4 (PDF)

Smernice je v sodelovanju s Kariernimi centri UL v obdobju 2023–2024 pripravila Delovna skupina projekta RSF
Prepoznavanje in delo z nadarjenimi študentkami in študenti:

prof. dr. Mojca Juriševič, PEF (vodja)

Neli Babić, FDV

doc. dr. Franc Dimc, FPP

asist. dr. Majda Golob, VF

doc. dr. Gregor Gunčar, FKKT

doc. dr. Tomaž Hočevar, FRI

doc. dr. Špela Hudnik, FA

izr. prof. dr. Violeta Jurkovič, FPP

prof. dr. Tanja Kajtna, FŠ

izr. prof. dr. Monika Kavalir, FF

prof. dr. Jerneja Kavčič, FF

doc. dr. Klemen Kozmus, FGG

asist. Špela Mar, FU

doc. dr. Luka Mišič, PF

prof. dr. Primož Moravec, FMF

doc. dr. Martina Oder, ZF

doc. dr. Tanja Podbevšek, NTF

izr. prof. dr. Branka Rotar Pance, AG

doc. dr. Tadej Stegu, TEOF

dr. Karla Šturm, BF

doc. dr. Jurij Trontelj, FFA

doc. dr. Miloš Vittori, BF

izr. prof. dr. Lovro Žiberna, FFA

Ljubljana, november 2024

Zahvala:

članicam in Kariernim centrom Univerze v Ljubljani; študentom Univerze v Ljubljani za sodelovanje v fokusnih skupinah.

Izrazi, ki se nanašajo na osebe in so zapisani v moški slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za ženski in moški spol.

Vsebina

Uvod	8
Izhodišča	11
Prehod iz srednje šole na univerzo	19
Študijske spodbude	25
Podporni sistemi	35
Prehod na trg dela in karierni razvoj	43
Načrt za uresničevanje smernic	51
Literatura in viri	52

Uvod

»UL izvaja vrhunsko visokošolsko izobraževanje in razvoj talentov, povezano z raziskovanjem in umetniškim ustvarjanjem, v skladu z načeli odprte znanosti in odgovornega raziskovanja ter ustvarjalnosti.«

(Strategija UL, 2022, tabela 1 – tretji vidik, str. 4).

Analiza obravnave nadarjenih študentov, izvedena na članicah Univerze v Ljubljani (v nadaljevanju UL) v letu 2022, je pokazala na potrebo po pripravi enotnega in uresničljivega načrta za bolj strateško, razvojno in strokovno utemeljeno naravnano delo s študenti, ki zmorejo in hočejo več (Juriševič in Podlogar, 2023). Ta naravnost je skladna z vizijo UL, ki v ospredje svojega delovanja postavlja razvoj znanstvene, umetniške in strokovne odličnosti v vključujoči in ustvarjalni akademski skupnosti, pri čemer posebno pozornost namenja spodbujanju talentov (Strategija UL, 2022). Ti so v družbi prepoznani kot izjemen vir človeškega kapitala, ki kroji družbeno prihodnost, zato jim je treba v vzgoji in izobraževanju posvečati ustrezno skrb, podporo in pomoč (Rutigliano in Quarshie, 2021). Skrb za talente je izpostavljena tudi v Resoluciji o nacionalnem programu visokega šolstva do 2030 z zagotovitvijo systemske rešitve za različne oblike spodbud odličnim študentom in zaposlenim (Resolucija, 2022).

Smernice so nastale kot odgovor na opisane potrebe in spodbude. Pripravljene so na podlagi dolgoletnih izkušenj in dobrih praks dela z izjemnimi študenti na posameznih članicah UL; s skupnimi premisleki ob nacionalnem posvetu, ki ga je leta

2023 organizirala UL na temo Študentke in študenti, ki zmorejo in hočejo več: podpora med študijem (Naravoslovnotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, 26. 1. 2024); v diskusijah, ki so jih opravili člani Delovne skupine v letih 2023 in 2024, ter v fokusnih skupinah z nadarjenimi študenti (Juriševič, 2023; Rot in Boštjančič, 2023). Strokovna konzultantka je bila prof. dr. Marca Wolfensberger, predsednica Evropske mreže za programe odličnosti na področju visokega šolstva oziroma European Honors Council.

Smernice temeljijo na dveh med seboj prepletenih oseh, ki tvorita prožen sistem, imenovan Program odličnosti IZZIV. Prva, razvojna os se ukvarja s pristopi za spodbujanje razvoja študijskih potencialov in raznolikih talentov študentov in študentk v akademskem okolju. Druga, časovna os pa poudarja kontinuiteto tega razvoja na dveh ključnih prehodih, iz srednješolskega v visokošolsko izobraževanje in iz visokošolskega izobraževanja na trg delovne sile. Razvoj človeških potencialov in njihovo uresničevanje v življenju za osebno in družbeno dobrobit je namreč vpeto v celostni osebni razvoj posameznika skozi različna življenjska obdobja; empirični izsledki kažejo, da sta kakovost razvoja in odličnost dosežkov pomembno pogojena s spodbudami, ki jih je posameznik deležen v svojem okolju (Brusoni et al., 2014). Visokošolski prostor ima zato odgovornost, da se v okviru ideje vključevanja in zagotavljanja pravičnosti izobraževanja odzove na študijske potrebe študentov, ki zmorejo in hočejo več, ter tako prispeva h kultivaciji njihovih talentov v obdobju, ko se ti (lahko še) zelo intenzivno razvijajo.

Smiselna uporaba smernic vsem članicam UL omogoča, da predpostavljeno odličnost s strokovno utemeljeno obravnavo izjemnih študentov tudi strateško uresničuje in s tem bolj sistematično spodbuja k višji kakovosti dela in sobivanja v akademski skupnosti in zunaj nje za vse študente in zaposlene.

Izhodišča

Nadarjeni študenti so tisti, ki zmorejo in hočejo več od večine svojih vrstnikov na različnih področjih delovanja. Čeprav enoznačne opredelitve nadarjenega študenta v mednarodni literaturi ni mogoče zaslediti (Brusoni et al., 2014; Mudrak et al., 2020; Subotnik et al., 2011, 2021), so ti študenti najpogosteje predstavljeni kot posamezniki z izjemnimi učnimi sposobnostmi ali potenciali, ki se kažejo v njihovem razmišljanju (logično, kritično, prožno, ustvarjalno), določenih psihosocialnih značilnostih (odprtost, motiviranost, vztrajnost, pravičnost, odločnost) in/ali izjemnih talentih, kompetencah in dosežkih (znanje, ocene, rezultati na (vrhunskih) tekmovanjih, objave, izdelki) v primerjavi z večino študentov, na enem ali več področjih: umetniških in kulturnih, športnih, akademskih oziroma specifičnih študijskih področjih ter v različnih in čedalje bolj kompleksnih segmentih družbenega življenja. Pomembno je upoštevati, da se teh študentov ne prepozna vedno le po najvišjih ocenah, temveč pogosto med drugimi študenti izstopajo po vedenju v avtentičnih delovnih situacijah (iznajdljivost, izkušnost, ustvarjalnost), visoki stopnji motiviranosti in pripravljenosti za učenje ter kompetentnosti v socialnih interakcijah (Achterberg, 2005; Cognard-Black in Spisak, 2019; Kaczvinsky, 2007; Renzulli, 2005; Scager et al., 2011). Študije, ki proučujejo značilnosti nadarjenih oziroma odličnih študentov, so redke. Med njimi prevladujejo tiste iz Združenih držav Amerike, kjer imajo dolgo tradicijo dela z najboljšimi študenti v t. i. honors programih oziroma študijskih programih odličnosti. Achterberg (2005) značilnosti študentov iz teh programov previdno interpretira, saj meni, da gre lahko za

precej heterogeno skupino študentov glede na kriterije izbora, ki se med univerzami lahko razlikujejo, ter da bi potrebovali nove raziskave, iz katerih bi bilo mogoče izvedeti več o njihovem študijskem, intelektualnem, čustvenem in socialnem napredovanju med študijem v primerjavi z drugimi študenti.

Ker na UL ni enotne opredelitve nadarjenega študenta¹ in se na članicah UL za te študente uporabljajo različni termini (izjemni, perspektivni, odlični, nadarjeni, talentirani, napredni), se zdi smiselno, da jih članice ohranijo tudi v prihodnje, a opravijo konceptualni premislek glede pojmovanja nadarjenosti, ki ga predlaga Delovna skupina: **študenti, ki zmorejo in hočejo več**, da bi lahko usklajeno delovale na ravni UL, oziroma **izjemni**, kot bomo v skrajšani verziji uporabljali v nadaljevanju dokumenta.

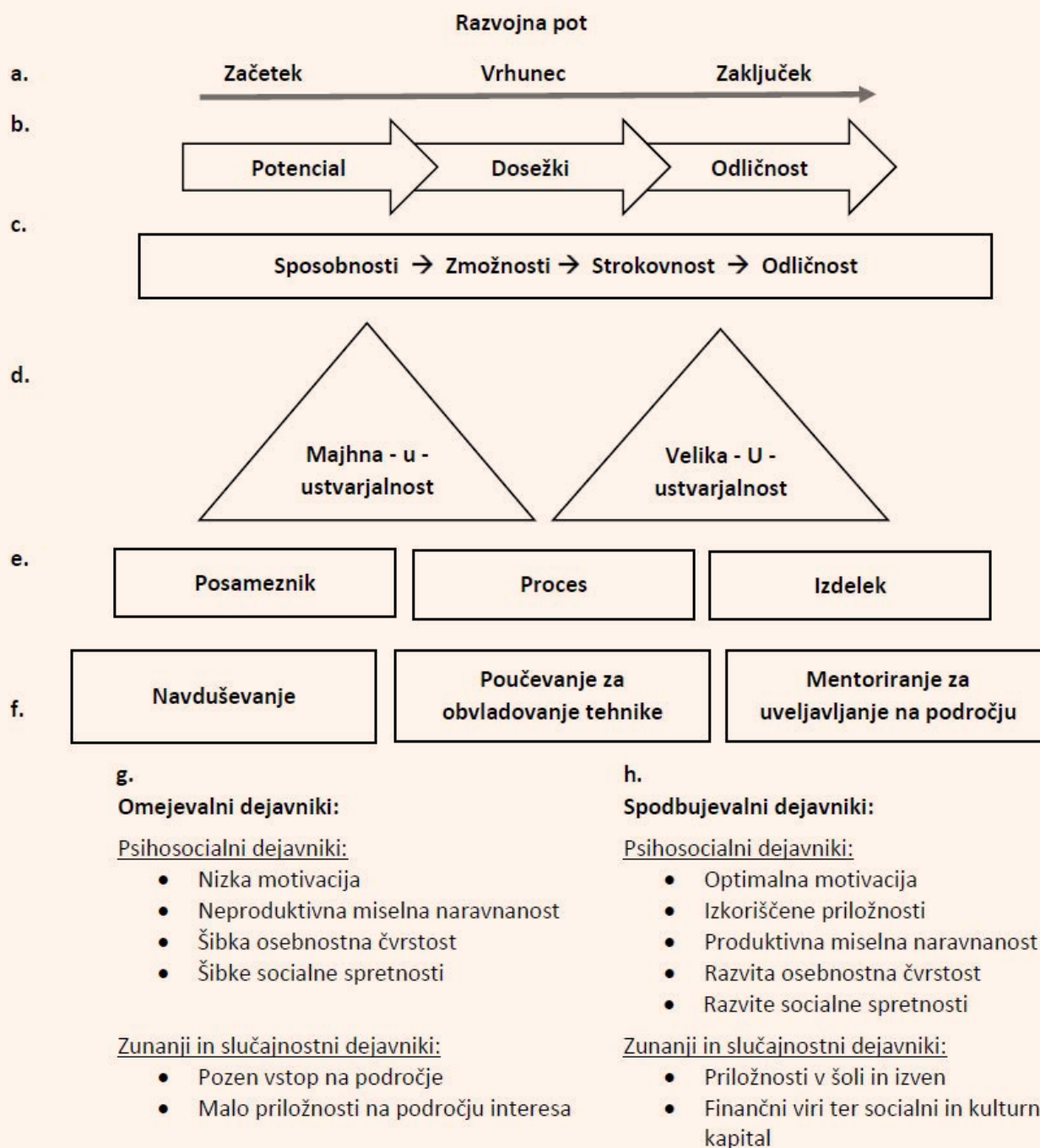
Pojmovanje fenomena nadarjenosti je temeljno konceptualno vprašanje, na katero je treba odgovoriti, da bi razumeli značilnosti in potrebe nadarjenih oziroma študentov, ki zmorejo in hočejo več, ter ustrezno spodbujali njihove učne potenciale in talente². Pri tem se je smiselno opreti na razvojne modele nadarjenosti, ki poskušajo razvojno in pod vplivom različnih dejavnikov pojasniti prehod od (genetskih) potencialov k uresničevanju specifičnih talentov v okviru razvojnega in širšega socialnega konteksta (Sternberg in Ambrose, 2021). Mega model razvoja talentov (Subotnik et al., 2011, 2021) je eden najnovejših modelov pojasnjevanja razvoja nadarjenosti,

1 V Statutu Univerze v Ljubljani (Uradni list RS, št. 4/2017 in naslednji, v nadaljevanju Statut UL) so nadarjeni študenti opredeljeni v 94. členu, in sicer v okviru opredelitve skupin študentov s posebnim statusom: status študenta športnika in status študenta priznanega umetnika. V Pravilniku o študentih s posebnimi potrebami in posebnim statusom na Univerzi v Ljubljani (2022) je v 2. členu poleg študentov, ki izkazujejo pomembne dosežke na področju športa, umetnosti in kulture, navedena še tretja skupina študentov, za katero se prav tako predpostavlja, da je skupina nadarjenih; to so študenti, ki se jim podeli poseben status, ker se udeležujejo (področnih) mednarodnih tekmovanj.

2 Za namen tega dokumenta in poenotenja v razumevanju osnovnih pojmov predlagamo Gagnejevo razlago pojmov »potencial« (nadarjenost) in »talent« (izjemno obvladanje – znanje, spretnost – na določenem področju), ki jo upošteva tudi Mega model razvoja talentov (Subotnik et al., 2011). V primeru prvega gre za prirojene izjemne sposobnosti posameznikov na enem ali več področjih, ki se uvrščajo v zgornjih 10 % vrstniške populacije, medtem ko gre v primeru drugega za izjemne zmožnosti ali kompetentnost na določenem področju, ki se kaže kot realizacija teh sposobnosti prek učenja/dela v zgornjih 10 % vrstniške populacije (Gagné, 2020).

po katerem se nadarjenost oziroma učne sposobnosti ali potenciali uresničujejo v obliki talentov (slika 1). Model ne prinaša novih odkritij, temveč smiselno združuje najbolj uveljavljena spoznanja vidnejših avtorjev s področja. Razvoj potencialov posameznika Mega model pojasnjuje na dva načina: (1) v smeri njihovega uresničevanja od radovednih otrok do izjemnih oziroma odličnih odraslih z vidika razvojnega obdobja, v katerem se nadarjenost lahko najbolj izrazi (npr. v otroštvu, mladostništvu ali odraslosti), ter (2) z vidika optimalne telesne zrelosti za uresničevanje določenega talenta (npr. športnega, plesnega, glasbenega), poglobljenosti izkušnje (npr. na področju politike ali diplomacije) in izpostavljenosti (npr. za tista področja, s katerimi se posamezniki seznanijo po osnovni šoli, npr. psihologija ali ekonomija). Odličnost v odrasli dobi v smislu uresničenih potencialov iz otroštva je pogojena s priložnostmi oziroma okoliščinami, ki so posameznikom na voljo v določenem učnem kontekstu in časovnem obdobju ter spodbujajo njihov razvoj v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in zunaj njih, poleg tega pa opozarjajo tudi na razvoj in pojavljanje novih področij, pomembnih za sodobno življenje (razvoj različnih tehnologij in znanosti), ki implicirajo tudi širjenje možnosti, priložnosti, novih področij in razvoj različnih novih talentov.

Poznavanje Mega modela omogoča strokovno utemeljen pristop k spodbujanju učnih potencialov posameznikov na različnih ravneh izobraževanja; pojasni, da je v obdobju visokošolskega izobraževanja študentom, ki zmorejo in hočejo več, potrebna celostna študijska podpora, predvsem pa spodbude za usvajanje kompetentnosti na področjih interesov ob visoko specializirani mentorski podpori in v ustreznem delovnem okolju.

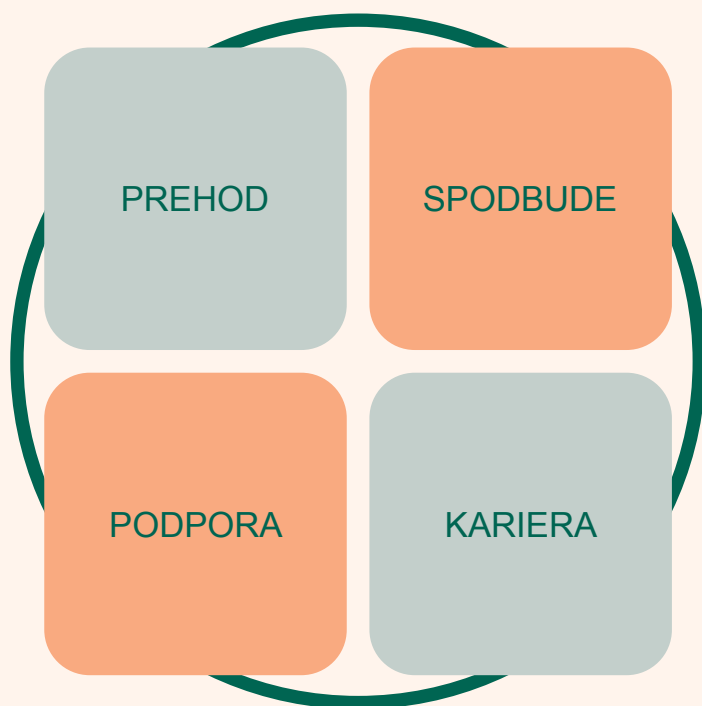

Slika 1. Mega model razvoja talentov – od sposobnosti do odličnosti na določenem področju (Subotnik s sod., 2011, str. 34, prirejeno z dovoljenjem avtorjev).

Področja modela imajo razvojne poti z različnimi začetki, vrhunci in zaključki (a). Nadarjenost na določenem področju je ocenjena v odnosu do drugih (b) – na začetku kot potencial, pozneje kot prikazan dosežek in končno, v odraslosti, kot odličnost. Razvoj nadarjenosti je proces, ki vključuje več prehodov, skozi katere se sposobnosti razvijajo v kompetentnost (zmožnosti), kompetentnost v strokovnost, strokovnost pa v odličnost (c). Te prehode označujejo različne ravni ustvarjalnosti (d), od začetne »majhne ustvarjalnosti« oziroma otroške iznajdljivosti v vsakodnevnih situacijah (neodvisno mišljenje, poigravanje z različnimi perspektivami, ustvarjanje projektov ali izdelkov, ki predstavljajo novost v primerjavi s projekti ali izdelki vrstnikov) do končne »velike ustvarjalnosti« oziroma inovativnih in inventivnih dosežkov, ki služijo človeštvu (prim. Beghetto in Kaufman, 2014). Prehodi vključujejo preusmerjanje poudarka (e) od »posameznika« (ustvarjalen pristop in odnos) prek »procesa« (usvajanje procesnih spretnosti in miselne naravnosti) k »izdelku« (ustvarjanje intelektualnih, umetniških ali praktičnih izdelkov ali izvedb). Za vsako stopnjo razvoja nadarjenosti so značilne različne učne metode in cilji (f) – na začetku za vključevanje mladih v vsebine ali na področja (»navduševanje«), nato kot podpora in pomoč pri usvajanju potrebnih spretnosti, znanj in vrednot (»poučevanje tehnike«) ter ne nazadnje kot razvoj uveljavljanja na izbranem področju lastnega dela, stila, metode ali področja uporabnosti (»mentoriranje za uveljavitev«). Prehod od kompetentnosti do odličnosti je lahko omejen zaradi naslednjih dejavnikov (g): nizke motivacije, miselne naravnosti, ki zavira soočanje s težavami in odpornostjo pomanjkljive ali zgolj naključne priložnosti za učenje. Napredovanje je mogoče izboljšati, ohranjati ali pospeševati (h) z dostopnostjo vzgojno-izobraževalnih priložnosti, vključno z obogatitvenimi dejavnostmi zunaj pouka ter z mentoriranjem, psihološko in socialno podporo od pomembnih drugih ljudi in s socialnim kapitalom.

Program odličnosti, h kateremu so smernice naravnane, je Delovna skupina poimenovala IZZIV; gre za akronim, ki predstavlja Izzive Za tiste študente, ki Zmorejo In hočejo Več, lahko tudi pričakujejo ali zahtevajo več.

Program odličnosti IZZIV študentom UL, ki zmorejo in hočejo več, zagotavlja ustrezne spodbude, podporo in priložnosti za novo učenje in povezovanje za inovativne in inventivne dosežke, ki prispevajo k njihovem strokovnemu in osebnostnemu razvoju, razvoju akademskega okolja in napredku družbe kot celote. IZZIV spodbuja tudi vse zaposlene na UL, da svoje pedagoško, strokovno, raziskovalno in umetniško delo opravljajo v skladu z najvišjimi standardi kakovosti.

Slika 2. Program odličnosti IZZIV: razvojna in časovna os s temeljnimi vsebinskimi področji

Prva časovna os:

PREHOD IZ SREDNJE
ŠOLE NA UNIVERZO

Prednostni cilji

- Vpis dijakov na najbolj primerne študijske programe UL za nadaljnji razvoj njihovih interesov in talentov.
- Tesnejše in ciljno usmerjeno sodelovanje s srednjimi šolami za zgodnejši stik UL oziroma posameznih članic z nadarjenimi dijaki.
- Izvajanje evalvacije ustreznosti promocijskih dejavnosti članic na področju srednjega šolstva in po potrebi njihova optimizacija.
- Promocija Programa odličnosti IZZIV UL med dijaki.

Utemeljitev

Če želi UL s svojo vizijo do leta 2027 udejanjiti zastavljene razvojne cilje, med njimi še posebej »razvijati v domače in mednarodno okolje vpeto izobraževanje za ustvarjalnost, inovativnost, kritičnost in družbeno odgovornost« ter »uveljavljati dostopno, vključujoče in enakopravno akademsko okolje« (Strategija UL, 2022, str. 7), je pomembno, da na študijske programe pridobimo učno najbolj uspešne dijake, pri čemer se učna uspešnost opredeli glede na specifične posameznega študijskega programa in narave študija na posamezni članici. Zato po analitični oceni notranjega in zunanjega okolja UL z vidika izobraževalne dejavnosti obstaja resna skrb, da se na študijske programe vpisujejo motivirani dijaki z ustreznim predznanjem ter da se na ta način tudi dijaki, ki sicer imajo pogoje, da bi študij nadaljevali v mednarodnem akademskem okolju, odločijo za študij na UL. Po tej poti je UL pomemben povezovalni člen med srednješolskim in visokošolskim izobraževanjem in zagotavlja kontinuiteto v vseživljenjskem procesu razvoja kariere nadarjenega mladostnika (Almukhambetova in Hernández-Torrano, 2020; Bolt in Graber, 2010; Jung, 2013, 2020; Mendaglio, 2013; Meyer et al., 2020; Walsh, 2007; Wilson in Adelson, 2012). Po drugi strani je kontinuiteta kakovosti vzgojno-izobraževalnega

procesa na določenem področju kariernega izbora nujna za uresničevanje izjemnih intelektualnih potencialov oziroma kultivacijo talentov, ki jih izkazujejo posamezni študenti, ter za krepitev njihove motivacijske naravnosti in t. i. mehkih spretnosti oziroma osebnostnih značilnosti, ki so nujne za uresničevanje potencialov na katerem koli področju razvoja talentov (Bernstein et al., 2019; Rinn in Plucker, 2019; Subotnik et al., 2023; Wolfensberger, 2015).

Študenti so se za izbrane študijske smeri odločali zaradi osebnega interesa, želje po nadgradnji znanja in zaradi potencialnih karier. Na izbranih študijskih smereh so prepoznali veliko možnosti za razvoj potencialov, pričakovali pa so tudi podporo s strani fakultet in akademij.

»Privlačila me je interdisciplinarnost in možnosti za raziskovanje, ki jih ponuja.«

»Odločitev je bila rezultat moje otroške želje in okolja, ki mi je pokazalo, da mi lahko na tem področju uspe.«

(iz poročila o izvedbi fokusnih intervjujev
z nadarjenimi študenti UL, Rot in Boštjančič, 2023)

Priporočila

- Koordinirano celostno obveščanje srednjih šol o dejavnostih članic, ki so namenjene (nadarjenim) dijakom, na ravni UL.
- Organizacija poletnih šol na članicah za nadarjene dijake z namenom širjenja prepoznavnosti študijskih programov in ustvarjanja realne slike o študiju.
- Vključevanje izjemnih študentov v promocijske dejavnosti članic, saj so bližje dijakom kot učitelji – deljenje mnenj in izkušenj o študiju, povezovanje s študenti iz višjih letnikov.
- Vključevanje članic v medletne dejavnosti za nadarjene dijake, kot so priprave na tekmovanja, izobraževalni tečaji/predavanja, raziskovalni projekti.
- Vključevanje članic v organizacijo srednješolskih tekmovanj (strokovno in izvedbeno).
- Reševanje problema nezmožnosti vpisa sicer nadarjenih dijakov z visokim potencialom, ki pa ne dosegajo določenih kriterijev za vpis na izbrano fakulteto/akademijo – prilagoditve glede možnosti vpisa bodočih študentov po bolj prilagojenih kriterijih posameznim fakultetam/akademijam (izbirni izpiti, komisija za vpis na osnovi izjemnih dosežkov).
- Krepitev sodelovanja med UL in svetovalnimi službami srednjih šol v okviru vseživljenjske karijerne orientacije za nadarjene dijake, ki imajo težave z izbiro (enega) študija.
- Analiza načina odločanja za izbiro študija med nadarjenimi dijaki in spremljanje zadovoljstva z izbranim študijem v prvem letniku študija in pozneje.
- Sodelovanje v nacionalnih projektih za srednješolce.

Prva razvojna os:

ŠTUDIJSKE

SPODBUDE

ZA NADGRADNJO

ŠTUDIJA

Prednostni cilji

- Visoka kakovost obstoječih študijskih programov za vse študente UL.
- Smiselna in zanimiva celostna ponudba dejavnosti na ravni UL v okviru rednega študija in zunaj njega, ki dodatno naslavlja interese visoko motiviranih in sposobnih študentov, omogoča priložnosti za učenje novega, krepi študijske, raziskovalne, strokovne in psihosocialne spretnosti študentov ter kritično in ustvarjalno mišljenje v povezavi z usvajanjem odličnega znanja.
- Sistematična podpora izjemnim študentom pri hitrejšem ali vzporednem napredovanju skozi študijski program.

Utemeljitev

UL je usmerjena k razvoju kulture ustvarjalnosti in inovacij ter spodbuja vrednote akademske odličnosti in svobode, avtonomije, humanizma in človekovih vrednot ter etičnega in odgovornega odnosa do sveta v luči trajnostnega razvoja in vključujočega sobivanja. V Strategiji UL 2022–2027 je poudarjeno, da je poslanstvo UL tudi »na osnovi lastnega raziskovanja ter domačih in tujih raziskovalnih dosežkov izobraževati ustvarjalne, kritično misleče in vrhunske znanstvenike, umetnike in strokovnjake, ki so usposobljeni za trajnostno naravnano in odgovorno vodenje ob upoštevanju izročila evropskega razsvetljenstva in humanizma ter človekovih pravic. Posebno skrb namenjati vključujočemu raziskovalnemu, izobraževalnemu in delovnemu okolju ter razvoju talentov ob upoštevanju humanističnih načel« (Strategija UL, 2022, str. 2). Izkušnje iz mednarodnega visokošolskega prostora kažejo na potrebo, da skrb za talente preseže zgolj dodeljevanje štipendij oziroma finančno podporo in študij v tujini (Jones et al., 2019) ter študente, ki zmorejo in hočejo več, v domačem akademskem okolju spodbudi za hitrejši ali vzporedni študij ali pa za (dodatno) obsežnejše in bolj poglobljeno delo znotraj

rednega študija, ki vodi do izjemnih študijskih rezultatov oziroma odličnosti. Achterberg (2005) ob tem svetuje, da vsaka ustanova znotraj svojega konteksta predhodno premisli, ali se »njeni« nadarjeni študenti v zadostni meri razlikujejo od preostalih študentov, da bi bile razlike v pedagoškem, kurikularnem ter osebnem pristopu do njih upravičene, saj so v nasprotnem primeru visokokakovostnega dela deležni vsi študenti (Badenhausen in Buss, 2023). Različne priložnosti in prilagoditve, ki jih univerze po svetu ponujajo posebej nadarjenim študentom, se med seboj razlikujejo po vstopnih pogojih, vsebinah, obsegu in oblikah izvajanja ter temeljijo na različnih potrebah, željah, poslanstvu univerze, značilnostih lokalnega okolja in drugih spremenljivkah, večinoma pa so organizirane kot študijski programi, na katere se študenti lahko vpišejo, če izpolnjujejo vpisne kriterije, in so tudi ustrezno ovrednoteni (Wolfensberger, 2012).

V okviru smernic se zato zdi smiselno usmeriti na spodbude, ki pomenijo zagotavljanje dodatne vsebinske, psihosocialne, izvedbene in finančne podpore znotraj obstoječih (in bodočih) študijskih programov članic, če je to glede na potrebe posameznih študentov smiselno in upravičeno. Pri tem je vedno treba imeti v mislih študenta in mentorja, ki s študentom dela, ga spodbuja in podpira po dveh poteh: (1) z obogatitvami v okviru obstoječih dejavnosti, vzporednim študijem ali hitrejšim prehajanjem med študijem in (2) z ustvarjanjem novih možnosti znotraj posamezne študijske discipline, programa ali med programi, znotraj UL ali zunaj nje, doma in mednarodno, v sodelovanju z drugimi univerzami, inštituti, institucijami in/ali resorji. Pomembno je zagotoviti raznovrstno ponudbo za udejstvovanje študentov z različnimi interesi, sposobnostmi in talenti ter področja in dosežke med seboj enakovredno obravnavati glede na naravo študija in v kontekstu dejavnosti na posameznih članicah. Zato je smiselno, da se študente spremlja in podpira tudi širše, z vidika njihovega kariernega razvoja. Kljub še vedno precej razširjenemu stereotipnemu prepričanju, da »nadarjeni vedno zmorejo vse sami«,

izkušnje in raziskovalni izsledki kažejo, da ni tako. Nadarjeni so precej heterogena skupina študentov po sposobnostih, nevrorazličnosti, osebnostnih lastnostih, interesnih področjih ter širšem kulturnem in socialnem okolju, iz katerega izhajajo (Betts and Neihart, 2010; Casino-García et al., 2021; Castejón et al., 2016; Freeman, 2010; Green Burton, 2006). Kerr (1990) opozarja predvsem na dva fenomena, na katera je treba biti pozoren pri karierni orientaciji mladostnikov in mlajših odraslih, saj imata lahko zaviralen vpliv na razvoj talentov, v slovenskem kontekstu predvidoma še posebej pri odločanju za vzporedni študij ali hitrejše napredovanje znotraj ene discipline. Prvi je multipotencialnost, ko gre za študente, ki so močni na različnih področjih, zato je njihovo odločanje glede pravilne izbire lahko neustrezno in jim povzroča različne duševne stiske, drugi pa se kaže v vedenju študentov, ki imajo interes sicer močno izražen, a le na enem področju, ne pa tudi na drugih področjih, ki so prav tako odločilna za njihov razvoj. Poleg izpostavljenega Jung in Young (2019) opozarjata še, da je zelo pomembno, da smo pri spremljanju kariernega razvoja pozorni tudi na študente, ki prihajajo iz socialno-ekonomsko šibkejšega okolja.

Študentke si želijo več interdisciplinarnega projektnega in raziskovalnega dela, tesnejšo povezanost s profesorji ter smiselno nadgradnjo študijskega dela (ne le dodajanje obremenitev), na primer objavljane ali predstavljanje raziskovalnega dela na znanstvenih in/ali strokovnih srečanjih. Predlagajo zamik opravljanja obveznosti/podaljšano časovno obdobje za opravljanje/oddajo nalog pri določenem predmetu, v kolikor študent v tem obdobju sodeluje pri dodatnih dejavnostih, možnost opravljanja vsebin za višji letnik in finančno podporo za dodatna izobraževanja v povezavi s programom študija.

(iz predstavitve analize pogovora z nadarjenimi študentkami PEF, Juriševič, 2023)

Kot največjo oviro pri razvijanju svojih potencialov so izpostavili pomanjkljivo financiranje in vire (npr. prostore, pripomočke za delo, glasbene inštrumente), nedostopnost nekaterih mentorjev, nezadostno stopnjo interdisciplinarnosti študija (za to poskrbijo sami, z obštudijskimi aktivnostmi) in monotone metode dela.

Udeleženci so nagovorili tudi problem duševnega zdravja, preobremenjenosti in izgorelosti.

(iz poročila o izvedbi fokusnih intervjujev z nadarjenimi študenti UL, Rot in Boštjančič, 2023)

Študentje najpogosteje krepijo svoje socialne kompetence preko različnih projektov in skupinskih aktivnosti. Prisotna pa je bila želja po več interdisciplinarnosti in podpori za študentsko inovativnost. V interdisciplinarnih projektih bi lahko navezali stik s študenti iz drugih smeri. Menijo tudi, da bi bili za krepitev socialnih kompetenc dobrodošli prostori na fakulteti, namenjeni druženju in povezovanju študentov. Kjer ti prostori že obstajajo, pa so študentje izrazili majhnost le-teh. Kot pozitivno prakso krepitve socialnih kompetenc so izpostavili družabne aktivnosti, ki se odvijajo na nekaterih oddelkih (npr. čajanke, kvizi, ustvarjanje revij, knjižni klubi). Priložnost za povezovanje z vrstniki vidijo tudi na športnih prireditvah. Menijo, da bi socialne kompetence lahko krepili tudi med študijskim procesom - npr. s skupinskim delom, ki ga nekateri študentje na svojih smereh pogrešajo. Nekatere pri udejstvovanju v socialnih aktivnostih ovira tudi razdrobljen ali preobsežen urnik. Možnosti, ki so jim v tej smeri že na voljo, pa so običajno na manj dostopnih lokacijah in ob terminih, ki se jih ne morejo udeležiti.

(iz poročila o izvedbi fokusnih intervjujev z nadarjenimi študenti UL, Rot in Boštjančič, 2023)

»Študentke s Pedagoške fakultete sodelujemo s študenti Fakultete za matematiko in fiziko, da skupaj idejno oblikujemo didaktično gradivo (npr. didaktična igra, pripomočki) za razvijanje matematičnih spretnosti pri učencih, ki imajo težave na tem področju. Sodelujemo tudi s študenti s Fakultete za računalništvo in informatiko, ki sprogramirajo spletno stran za predstavitev našega gradiva in pripomočkov, sprogramirajo tudi računalniške igrice/didaktične naloge (npr. številske predstave ...). Študenti Oddelka za lesarstvo na Biotehniški fakulteti na podlagi naše ideje izrišejo in izdelajo didaktične pripomočke, gradivo za razvijanje matematičnih spretnosti. Študenti Ekonomske fakultete naš skupni, končni izdelek promovirajo. Vsak sodelujoči dobi izkušnje s svojega področja, skrbi se za strokovno rast, hkrati se jim razširijo obzorja, ko sodelujejo s strokovnjaki z drugih področij, poleg vsega pa se navežejo stiki, oblikujejo poznanstva, ki so v prihodnosti lahko dragocen vir pomoči, idej, sodelovanja.«

(iz predstavitve analize pogovora z nadarjenimi študentkami PEF, Juriševič, 2023)

Priporočila

A) Podpora v okviru obstoječih študijskih in obštudijskih dejavnosti

- Uporaba sodobnih pristopov za poučevanje vseh študentov z vidika trajnostnega razvoja, s poudarki na spodbujanju komunikacije, sodelovanja, ustvarjalnega reševanja problemov in inovativnosti v akademskem okolju.
- Glede na naravo študijskih programov na posameznih članicah izdelati nabor obogatitvenih dejavnosti za študente, ki zmorejo in hočejo več, ter načrt za njihovo vključevanje v te dejavnosti: priprava in udeležba na tekmovanjih ter poletnih

šolah za študente, priprava konferenc, projektov, tiskanih ali e-medijev in drugih dogodkov, sodelovanje v različnih projektih na posamezni članici, med članicami ali na ravni UL (npr. ŠIPK, PKP, RSF, različni drugi razpisi) in v drugih dejavnostih ali dogodkih, ki so finančno podprti in preiščeni z vidika ovrednotenja dejavnosti s kreditnimi točkami ali drugimi oblikami nagrajevanja za študente (npr. bonus točke, vavčerji, plačilo) ter ovrednotenje pedagoškega, umetniškega ali raziskovalnega dela za mentorje.

- Izdelati nabor dejavnosti, s katerimi študenti, ki zmorejo in hočejo več, lahko še dodatno krepijo uresničevanje svojih potencialov in razvijajo talente v smislu usvajanja »mehkih spretnosti«, kot so prijavljanje projektov, pisanje člankov, sodelovanje v timu, predstavljanje dosežkov, spoprijemanje z neuspehi.
- Omogočiti prostorske in materialne pogoje za izvajanje obogatitvenih dejavnosti na članicah ter zagotoviti ustrezno financiranje.
- Na ravni UL urediti formalne pogoje za vpisovanje izvedenih dejavnosti iz Programa IZZIV v študentovo prilogo k diplomi, saj te predstavljajo pomembno informacijo o (dodatni) usposobljenosti in izjemnem delu študenta.
- Študentom, ki zmorejo in hočejo več, ponuditi izvedbeno podporo pri hitrejšem napredovanju med študijem.
- Študentom, ki izkazujejo uspešnost na vzporednem študiju, zagotoviti financiranje študija na obeh študijskih programih.

B) Ustvarjanje novih možnosti

- Interdisciplinarno projektno delo: enkrat letno na ravni UL pripraviti odprte razpise za interdisciplinarne projekte (do tri na leto), ki se bodo izvajali na različnih članicah, odvisno od tematike. To bo omogočalo študentom, ki zmorejo in hočejo več, da se aktivno vključijo v interdisciplinarno in timsko delo z mentorji z različnih strokovnih področij (predlog je, da bo imel vsak študent možnost sodelovanja). Hkrati

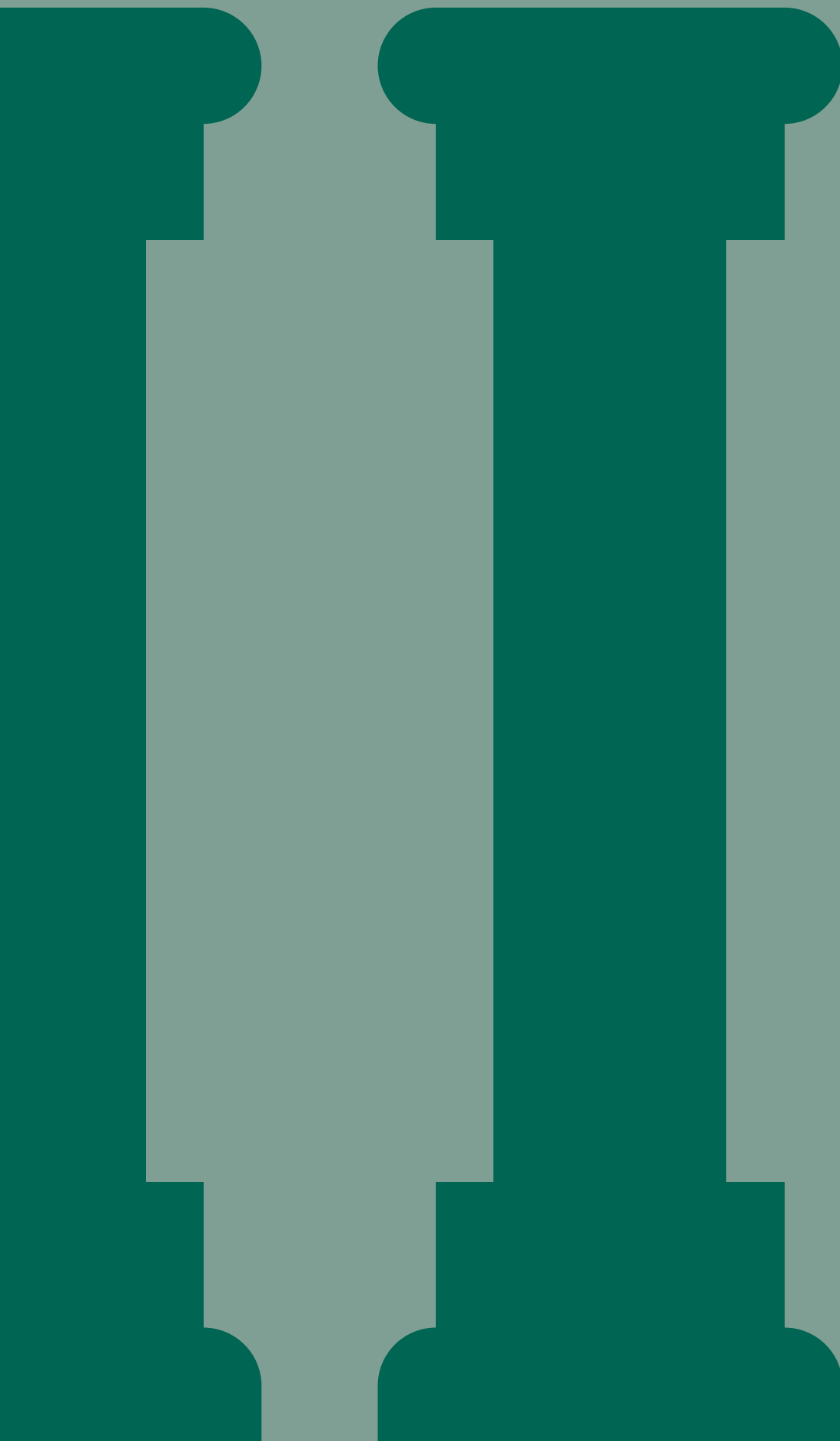
bo to prispevalo h globljemu razumevanju in vrednotenju kompleksnosti, ki jo prinaša interdisciplinarni pristop k reševanju problemov. Projekti bodo predvsem povezani s specifičnimi ali strateškimi vprašanji in izzivi v lokalnem, nacionalnem in mednarodnem kontekstu ter bodo imeli za cilj praktično implementacijo v okolju. Z ustrezno strukturiranim programom in vključitvijo sodelujočih mentorjev kot dela dodatnega učnega procesa (vključno s kreditnim ovrednotenjem) bodo študentom in mentorjem zagotovili bolj motiviran, poglobljen in kompleksen interdisciplinarni metodološki pristop.

- Predmet, usmerjen v projektno in raziskovalno delo po analogiji v tujini znanih »honors« programov: pripraviti predmet, ki bo študentom omogočal študijske dejavnosti na višji ravni zahtevnosti oziroma poglobljenosti, pri čemer se bosta upoštevala znanje in sodelovanje več članic/študijskih programov/mentorjev (interdisciplinarno, multidisciplinarno), po zgledu nekaterih obstoječih predmetov, ki se že izvajajo na posameznih članicah (disciplinarno). Cilji predmeta bodo opredeljeni na višjih taksonomskih ravneh (analiza, vrednotenje, ustvarjanje). Predmet bo treba akreditirati na ravni UL in zagotoviti, da bo veljal za možno zamenjavo za obstoječe predmete v določenem študijskem programu ali kot presežek kreditnih točk, ki bo kot dejavnost v programu IZZIV vpisan v prilogo k diplomu. V tako oblikovani izbirni predmet na ravni UL (npr. z imenom Projektno sodelovanje ali Inovativni razvoj novih izdelkov/storitev ali ...) se bodo vključevali izjemni študenti z namenom usvojiti interdisciplinarne kompetence na najvišji ravni. Za izvedbo predmeta se oblikuje mreža mentorjev, ki se bodo vključili v ta predmet, med njimi pa se vsako leto izbere nove mentorje z različnih področij, da bodo sodelujočim študentom ponudili nove vsebine oziroma probleme glede na zastavljene cilje predmeta.

- Dodatni/obogatitveni/razširitveni modul po analogiji v tujini znanih »minor« ali »honors« programov. Študenti bodo modul lahko izbrali na različne načine, denimo kot mini paket na določeni študijski smeri na podlagi obstoječih predmetov (npr. jeziki, zgodovina, ekonomija, politologija) ali kot dodatno ponudbo (npr. humanistika, informatika, umetnost); predvideti je mogoče, da bodo ti moduli pripravljene v sklopu sistema za izvedbo mikrodokazil za mikrokompetence.
- Seminarji/delavnice o ustvarjalnem mišljenju, reševanju problemov ter inovativnih in inventivnih dosežkih za študente in mentorje ter spodbujanje izmenjave idej ter sodelovanja med njimi.
- Spletna aplikacija za mentorje, kjer bi se oblikovali novi projekti, ki bi interdisciplinarno ponudili študentom večjo širino znanja in predvsem zavedanje, da za uspešen vstop na trg potrebuješ različna znanja in izkušnje (vedno tudi s področja trženja – poznavanje želja in potreb ljudi na trgu in njihovo zadovoljevanje).

C) Spremljanje in podpiranje osebnega in strokovnega razvoja študentov, ki zmorejo in hočejo več, med študijem

- Promovirati zdrav življenjski slog študentov za krepitev duševnega in telesnega zdravja, dostop do podpornih storitev in programov.
- Ponuditi karierno svetovanje za izjemne študente z usposobljenimi svetovalci (npr. Karierni centri, Psihosocialna svetovalnica, mentorji) na članicah ali/in na ravni UL.

Druga razvojna os:

PODPORNI SISTEM

Podporni sistem, v katerem tesno sodelujejo vsi vključeni deležniki (zaposleni na UL, službe in centri UL, študenti, alumni in drugi), je ključni pogoj za kakovostno uresničevanje Programa odličnosti IZZIV in s tem tudi vizije UL z vseh štirih temeljnih vidikov – pričakovanj, zunanjih razmerij, notranjih procesov ter strukture in kulture (Strategija UL, 2022). Prepoznani stebri podpornega sistema so: mentorstvo študentom, mehanizmi in viri financiranja dejavnosti, spletišče za izmenjavo informacij ter spremljanje in zagotavljanje kakovosti. Zato je pomembno, da je celoten podporni sistem prepoznan na ravni UL in v vseh ustreznih dokumentih. Prednostno je treba zagotoviti ustrezno ureditev formalnega statusa mentorjev, ki v obdobju študija predstavljajo stabilno oporo in spodbudo dodatnemu oziroma izjemnemu delu nadarjenih študentov (García et al., 2020; Grassinger et al., 2010; Lunsford, 2011; Subotnik et al., 2011), poleg tega pa tudi predlagane rešitve v smislu nadgradnje in poglobljanja študijskih vsebin zahtevajo večji angažma mentorjev, zato je treba zgraditi stabilen sistem, ki bo vzdržen ob obremenitvah programa in prožen na ravni UL do potreb mentorjev, ki delujejo na različnih področjih in sodelujejo z različnimi izjemnimi študenti.

Vsa priporočila predvidevajo tudi finančno podporo na ravni UL, saj gre za dejavnosti, ki ne morejo in ne smejo temeljiti na popolnoma prostovoljnem delu mentorjev in študentov, pa tudi vseh drugih, ki so vključeni v sodelovanje na programu in s katerim izkazujejo svojo odličnost, odličnost programa, posameznih članic in UL kot sodobne, »prepoznavne in uveljavljene akademske ustanove v Evropi« in zunaj nje (Strategija UL, 2022, str. 2).

Prednostni cilji

- Vzpostavljen sistem mentorstva UL s formalno urejenim statusom mentorjev (konceptualizacija mentorske vloge, izobraževanje, nagrajevanje) ter mreža s kompetentnimi in motiviranimi mentorji visokošolski učitelji in/ali raziskovalci.
- Ustanovljen sklad UL za financiranje programa – izvedbo ciljnih dejavnosti.
- Urejeno spletišče programa v okviru spletnih strani UL.
- Delujoča koordinacija oziroma skupina/komisija na ravni UL za spremljanje in zagotavljanje kakovosti programa.
- Usposobljeni visokošolski učitelji in sodelavci, karierni svetovalci in psihosocialni svetovalci ter mentorji s področja poznavanja značilnosti nadarjenosti na različnih področjih razvoja, izjemnih študijskih potreb ter potencialnih stisk in izzivov nadarjenih študentov in nadarjenih zaposlenih.

V večini so poudarjali pomembnost mentorstva in potrebo po številčnejših priložnostih za razvoj s strani mentorjev in institucij. Pri tem iščejo mentorje, ki lahko ponudijo več kot le akademsko znanje; želijo si vzornike. Pri mentorjih cenijo tudi odprtost za nove ideje, možnost odprte debate, sposobnost podajanja konstruktivne povratne informacije in kritičnega mišljenja. Izrazili so potrebo po večji podpori in možnostih za razvoj s strani mentorjev. Nekateri so izpostavili izjemno dostopnost mentorjev in zadovoljstvo z njimi. Drugi pa dostopnost pri svojih profesorjih oziroma mentorjih pogrešajo. Z dostopnostjo so želeli izraziti minimalne oziroma odsotnost hierarhičnih razlik v odnosu mentor - študent. Nekateri udeleženci so poudarili, da si želijo prek mentorjev navezati stik z mednarodnimi institucijami, strokovnjaki iz tujine. Pri tem si želijo možnosti prisostvovanja na sestankih mednarodnih projektov, kar bi pripomoglo k temu, da bi bili bolj seznanjeni s procesom dela oziroma napredovanjem projekta. Pomembni so jim tudi referenca mentorja, njegovi

dosedanji dosežki in sloves. Zavedajo pa se pomanjkanja kadra in preobremenjenosti profesorjev, zaradi česar si težje vzamejo čas za projekte z nadarjenimi študenti.

(iz poročila o izvedbi fokusnih intervjujev z nadarjenimi študenti UL, Rot in Boštjančič, 2023)

Glavni pomisleki, ki so jih izrazili nadarjeni študentje, so se nanašali na finančna sredstva. Izpostavili so visoke stroške življenja v Ljubljani. Strinjajo se v tem, da bi svoje potencialne lažje razvijali ob ustrezni finančni podpori s strani Univerze in drugih pristojnih (npr. za namene izobraževanja – vzporedni študij, nakup opreme, izvedbe projektov udeležbe na tekmovanjih in konferencah, udeležbe na družabnih dejavnostih).

(iz poročila o izvedbi fokusnih intervjujev z nadarjenimi študenti UL, Rot in Boštjančič, 2023)

Študentke predlagajo koordinatorsko za nadarjene študente na vsaki fakulteti (središče za informacije, druženje in delo). Po njihovem mnenju bi bilo delo bolj načrtno, odprlo bi se lahko več projektov. Na začetku študijskega leta bi se študentom lahko predstavilo vse, kar bi bilo na voljo na posamezni fakulteti.

(iz predstavitve analize pogovora z nadarjenimi študentkami PEF, Juriševič, 2023)

Priporočila

- Umestiti mentorsko delo med možne pogoje strokovne ali pedagoške usposobljenosti v Merila za volitve v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev ter visokošolskih in raziskovalnih sodelavcev UL.
- Ovrednotiti mentorsko delo:
 - Izvedbe predmetov z dodatnimi vsebinami ovrednotiti v okviru neposredne pedagoške obveznosti, omogočiti vzporedno izvedbo predmetov za študente drugih fakultet kot posebno izvedbo v točno določenih terminih, ki so lažje dosegljivi širši skupini študentov UL (različne fakultete).
 - Pri študentovih izjemnih dosežkih, za katere je bil pomemben tudi mentorjev prispevek – različna tekmovanja in mentorstvo študentov s statusom.
 - Pri interdisciplinarnih strateških projektih na članicah.
- Razvijati eksperimentalne projekte, ki niso nujno prepoznani kot tržna vrednost, temveč dvigujejo ugled in prepoznavnost UL. Predpogoj: zaupati mentorju, ki se je izkazal pri delu z nadarjenimi študenti, in zagotoviti finančna sredstva za projekt.
- Ustanoviti sklad za podporo posameznim projektom/ nadarjenim študentom, ki bi poleg potovanj in mednarodne izmenjave znanja omogočal tudi nagrado za udeležence projekta.
- Spodbuditi članice za prijavljanje interdisciplinarnih, mednarodnih projektov, za razvoj v okviru rednega pedagoškega procesa ter k sodelovanju povabiti druge članice.
- Pridobivati projekte o aktualnih družbenih vprašanjih prek javnih razpisov. Posameznim delovnim skupinam bi bil posredovan ožji seznam projektov. Znotraj posameznih članic bi se organizirali timi, ki bi se prek UL povezali v interdisciplinarne skupine.

- Zagotoviti podporo pri razvoju in izvajanju ustvarjalnih projektov na ravni UL; to lahko vključuje mentorstvo s strani izkušenih visokošolskih učiteljev ali industrijskih partnerjev, dostop do potrebnih virov (npr. laboratorijev, opreme, prostorov za sestanke), pomoč pri pridobivanju financiranja in financiranje takih projektov.
- Zagotoviti financiranje predlaganih dejavnosti na ravni UL, ki so tako obstoječe dejavnosti članic (npr. poletne šole, udeležbe na tekmovanjih, obštudijske dejavnosti, oblikovanje skupin študentov ipd.) kot tudi nove dejavnosti, ki se izkažejo kot smiselne in vredne vlaganja.
- Zagotoviti dodatna sredstva za študente in njihovo mentorirano raziskovalno delo (štipendije, vavčerji, nagrade).
- Zagotoviti letna namenska sredstva za članice za izvajanje dejavnosti iz programa: vsaka članica najprej prejme določen fiksni znesek, pozneje pa ima tudi možnost za pridobitev dodatnih sredstev za različne dejavnosti na področju dela z nadarjenimi študenti ali diplomanti, če se uspešno prijavi na projekt in izvede projektne dejavnosti oziroma smiselno utemelji dodatne potrebe.
- Pripraviti regulirane pogodbe za sodelovanje nadarjenih študentov pri posameznih projektih, ki vključujejo tudi povrnitev stroškov poti – transparentno financiranje.
- Pripraviti nabor plačljivih dejavnosti in nalog v okviru programa (npr. vabljen predavanja, izvedba enkratnih dogodkov).
- Vzpostaviti spletišče programa znotraj spletnih strani UL in na njem smiselno povezati vse dejavnosti UL na področju obravnave izjemnih študentov (dejavnosti, mreže, štipendiranje, projekti, konference, prosta delovna mesta, prakse, mednarodno sodelovanje, Karierni centri ...) ter pripraviti povezave do spletnih strani programa na posameznih članicah.

- Imenovati skupino/komisijo za implementacijo, evalvacijo, koordinacijo in razvoj programa, ki je skrbnica programa in sodelovalno povezuje članice na ravni UL za kakovostno izvajanje programa.
- Pripraviti in izvajati izobraževanja s področja različnih tematik, vezanih na nadarjene študente, za zaposlene in/ali vključene v program.
- Spodbuditi raziskovanje kariernih poti nadarjenih in podpornega konteksta za njihovo uresničevanje v sodelovanju akademskega okolja s trgom dela.
- Organizirati tematska letna srečanja programa na ravni UL za spodbujanje sodelovanja oziroma povezovanja doma in mednarodno, raziskovanja in uveljavljanja programa kot pomembnega stebra kakovosti UL.

Druga časovna os:

PREHOD NA TRG
DELA IN NADALJNI
KARIERNI RAZVOJ

Prednostni cilji

- Izdelan nabor dejavnosti za bolj načrtno in tesnejše sodelovanje z realnimi delovnimi okolji oziroma trgom dela med študijem in ob koncu študija.
- Vzpostavljeni vzvodi spremljanja kariernih poti izjemnih študentov na posameznih članicah in na ravni UL v sodelovanju s Kariernimi centri, Klubi alumnov ter drugimi ustreznimi centri in službami UL.
- Razvita mreža za ohranjanje in nadaljnje razvijanje sodelovanja med izjemnimi študenti, mentorji, uveljavljenimi izjemnimi strokovnjaki, umetniki in znanstveniki z različnih področij (alumni in drugi) in institucijami doma in v tujini.
- Okrepitev dejavnosti za razvoj karier mladih raziskovalcev in vzpostavitev drugih mehanizmov podpore, kjer bo lahko UL konkurenčni delodajalec.

Študentke predlagajo sodelovanje z ustanovami izven univerze in ustvarjanje skupnih projektov (trg dela), različne dogodke, kjer bi lahko spoznali in vstopili v stik z različnimi strokovnjaki njihove stroke (mreženje, možnost pripravništev ipd.) ter več prakse/praktičnih izkušenj s študijskega področja.

(iz predstavitve analize pogovora z nadarjenimi študentkami PEF, Juriševič, 2023)

Nato smo udeležence vprašali po možnostih prehoda na trg dela in izbiri delodajalca. Med najpogostejšimi odgovori so študentje izrazili potrebo po večji podpori s strani univerze in fakultet pri prehodu na trg dela. Prednost vidijo v možnostih kariernega svetovanja, več informacijah in možnostih za sodelovanje z industrijo in podjetji že med študijem. Želeli bi si tudi finančno podporo za udeležbo na strokovnih konferencah in dogodkih, kjer se lahko predstavijo potencialnim delodajalcem.

»Potrebujemo več kariernega svetovanja in praktičnih informacij za lažji prehod na trg dela.«

»Univerza bi morala okrepiti sodelovanje s podjetji in ponujati prakse.«

(iz poročila o izvedbi fokusnih intervjujev z nadarjenimi študenti UL, Rot in Boštjančič, 2023)

Utemeljitev

Razumevanje kariernih poti nadarjenih študentov pomeni nadgradnjo splošnega razumevanja kariernih poti posameznikov, saj se te lahko občutno razlikujejo od poklicnih interesov in karier njihovih vrstnikov. Specifika je v tem, da te poti po eni strani izhajajo iz osebnostnih lastnosti nadarjenih, njihovih izjemnih sposobnosti in talentov, po drugi strani pa se zdi, da so nadarjeni študenti bistveno bolj temeljito informirani o kariernih poteh kot druge skupine študentov, kar posledično vpliva na pravilnost njihovih kariernih odločitev in uspešnost karier (Kim, 2021; Schlegler, 2022; Jung, 2020). Zaradi nekaterih posebnosti oziroma izjemnosti potrebujejo skrbno spremljanje in podporo vzdolž vzgojno-izobraževalne vertikale; ne nazadnje imajo karierne poti nadarjenih visok potencial, da se uresničijo na tistih področjih, ki predstavljajo pomemben prispevek k družbeni dobrobiti (Greene Burton, 2016; Jung, 2019; Kerr, 1090; Gómez-Arizaga et al., 2023;

Van Casteren et al., 2021). Jung (2020) pojasnjuje, da karijerne poti nadarjenih lahko zaznamuje karierna neodločnost, na katero je treba biti pozoren med študijem pa tudi v času zaposlitve nadarjenih posameznikov. Ta je namreč krovni pojem za različne posebnosti kariernega razvoja nadarjenih na kontinuumu od občasnih prehodnih težav do trajnejših in globljih stisk, ki (lahko) resno ogrozijo karierni razvoj. Med pogostejšimi oblikami karierne neodločnosti Emmett in Minor (1993, po Jung, 2020) navajata naslednje: nezmožnost sprejeti karierno odločitev, zaostajanje ali odlašanje s sprejetjem karierne odločitve, pogosto menjavanje študijskih/delovnih področij, občutek »ujetosti« na določenem (izbranem) študijskem/delovnem področju, odločanje na podlagi omejenih kariernih možnosti in izbira kariere, ki ni usklajena s posameznikovimi dejanskimi sposobnostmi. Jung (2020) in nekateri drugi avtorji opozarjajo na pomanjkanje raziskovalnih izsledkov na področju kariernega razvoja, ki bi pomagali natančneje pojasniti naravo poklicnih odločitev nadarjenih. Še večje pomanjkanje raziskav pa se kaže na področju proučevanja odraslih nadarjenih in njihovega poklicnega življenja, ocenjuje Schlegler (2022), ki ob pregledu 40 študij, sicer večinoma ameriških, o poklicnem položaju nadarjenih odraslih ugotavlja, da ima večina odraslih nadarjenih visoko uspešne kariere na različnih področjih, izraža visoko zadovoljstvo s svojim delom in ne kaže osebnostne odklonskosti, ki je sicer pogosto prisotna v stereotipnih pričakovanih okolice do nadarjenih, predvsem na področju njihovega čustvovanja in socialnih odnosov; avtorica zaključuje, da bi delodajalci morali skrbno zaposlovati nadarjene posameznike, v delovnih organizacijah pa usvojiti realistične predstave o njihovih značilnostih ter pozornost usmeriti na pomembne prispevke nadarjenih v dobro organizacij. Z vidika razvoja kariere nadarjenih študentov v današnjem hitro se spreminjajočem delovnem okolju in vse večjih oziroma kompleksnejših delovnih zahtevah je iz navedenih razlogov zelo pomembno medsebojno sodelovanje UL, nadarjenih študentov in potencialnih delodajalcev. Ne nazadnje pa je treba

tudi razumeti, kako pomembno je ponuditi ugodne pogoje za zaposlovanje najbolj odličnih študentov na UL (asistenti, mladi raziskovalci). V skladu z vizijo, da bo UL »leta 2027 med vodilnimi univerzami, soustvarjalkami inovativne družbe znanja in širše družbene blaginje na temeljih vrednot etičnega sobivanja v Srednji in Vzhodni Evropi« (Strategija UL, 2022, str. 4), je treba pot do zastavljenih ciljev zasnovati z odličnimi mladimi raziskovalci, umetniki in drugimi strokovnjaki.

Priporočila

- Vzpostaviti mrežo sodelovanja med UL in potencialnimi delodajalci za izvajanje praktičnega usposabljanja in drugih oblik spoznavanja in sodelovanja za izjemne študente ter mentoriranja/somentoriranja pri njihovih obogatitvenih dejavnostih in zaključnih delih.
- Izdelati ponudbo dodatnih formalnih in neformalnih izobraževanj za izjemne študente za usvajanje znanj s področja razvoja kariere, ki jim bodo pomagala na nadaljnji karierni poti.
- Vključiti izjemne študente v karierno svetovanje znotraj Kariernih centrov in okrepiti povezovanje s članicami z namenom specifičnega kariernega informiranja.
- Povabiti nadarjene diplomante/magistrante/doktorande, da ostanejo povezani s posameznimi članicami oziroma z UL tudi po zaključku študija v okviru Kluba alumnov ter prek platforme, ki bo podpirala Program odličnosti IZZIV, vključno s pripravo baze podatkov sodelujočih za lažje povezovanje (npr. mentorstvo, sodelovanje pri študentskih projektih, poletnih šolah in drugih dogodkih, vabljeni predavanja, izmenjava informacij).
- Organizacija dogodkov (t. i. karierni dan) na članicah, kamor se povabi (nekdanje) nadarjene študente, da predstavijo svojo karierno pot, lahko tudi t. i. hitre zmenke, kjer se delodajalci prijavijo na zmenke z izjemnimi študenti/alumni.

- Pripraviti različne dogodke, na katerih imajo izjemni študentje priložnost za spoznavanje izjemnih posameznikov ali timov iz prakse, ki so že zgradili kariero ter imajo odlična znanja in izkušnje na delovnih področjih, ki izjemne študente zanimajo (javni in zasebni sektor).
- Izboljšati formalne pogoje za podporo kariernih poti mladih asistentov in raziskovalcev, da bodo razvijali akademsko odličnost in prispevali k viziji UL.
- Sledenje kariernim potem alumnov, ki so med študijem sodelovali v Programu odličnosti IZZIV.

Načrt za uresničevanje smernic

Delovna skupina predlaga, da po sprejetju smernic UL začne njihovo uresničevanje v triletnem poskusnem obdobju (2024–2027) na obeh oseh Programa odličnosti IZZIV, in sicer v tesnem sodelovanju s članicami. Predlog je, da se imenuje skupina/komisija za spremljanje in evalvacijo kakovosti izvajanja uresničevanja prednostnih ciljev in predlaganih priporočil na ravni UL. Za izvedbo je treba pripraviti načrt z opredelitvijo temeljnih dejavnosti, odgovornih za izvedbo, časovnico ter predvidene mehanizme in vire financiranja.

Literatura in viri

- Achterberg, C. (2005). What is an honors student. *The Journal of the National Collegiate Honors Council*, 6(1), 75. <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1156&context=nchcjournal>
- Almukhambetova, A. in Hernández-Torrano, D. (2020). Gifted students' adjustment and underachievement in university: An exploration from the self-determination theory perspective. *Gifted Child Quarterly*, 64(2), 117–131. <https://doi.org/10.1177/0016986220905525>
- Badenhausen in Buss. (2023). Can honors education reach more students? *Honors in Practice*, 19, 9–14.
- Beghetto, R. A. in Kaufman, J. C. (2014). Classroom contexts for creativity. *High Ability Studies*, 25(1), 53–69. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/13598139.2014.905247>
- Bernstein B. O., Lubinski D. in Benbow C. P. (2019). Psychological constellations assessed at age 13 predict distinct forms of eminence 35 years later. *Psychological Science*, 30(3), 444–454. <https://doi.org/10.1177/0956797618822524>
- Betts, G.T. in Neihart, M. (2010) *Revised profiles of gifted and talented*. Revised profiles of the Gifted and Talented - Neihart and Betts.pdf
- Bolt, S. in Graber, M. L. (2010). Making transition easier: Year 12 Students get a Head Start on university education. *The International Journal of Learning*, 17(5), 193–208. <https://doi.org/10.18848/1447-9494/cgp/v17i05/47043>
- Brusoni, M., Damian, R., Sauri, J. G., Jackson, S., Kömürçügil, H., Malmedy, M., Matveeva, O., Motova, G., Piszcz, S., Patricia, P., Rostlund, A., Soboleva, E., Tavares, O. in Zobel, L. (Ur.). (2014). *The concept of excellence in higher education*. ENQA. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.2146.7683>
- Casino-García, A. M., Llopis-Bueno, M. J. in Llinares-Insa, L. I. (2021). Emotional intelligence profiles and self-esteem/self-concept: An analysis of relationships in gifted students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(3), 1006. <https://doi.org/10.3390/ijerph18031006>
- Castejón, J. L. C., Gilar, R., Miñano, P. in Parraguez, M. (2016). Latent class cluster analysis in exploring different profiles of gifted and talented students. *Learning and Individual Differences*, 50, 166–174. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2016.08.003>

- Cognard-Black, A. J. in Spisak, A. L. (2019). Creating a profile of an honors student: A comparison of honors and non-honors students at public research universities in the United States. *The Journal of the National Collegiate Honors Council*, 20(1), 123–157. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1220760.pdf>
- Emmett, J. D. in Minor, C. W. (1993). Career decision-making factors in gifted young adults. *The Career Development Quarterly*, 41(4), 350–366. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1993.tb00409.x>
- Freeman, J. (2013). *Gifted lives: What happens when gifted children grow up*. Routledge.
- Gagné, F. (2020). *Differentiating giftedness from talent: The DMGT perspective on talent development*. Routledge.
- García, A. I., Álvarez, T., Román, M. D. G., Martín, V. M., Merchán, D. T. in Zamudio, S. C. (2020). University mentoring programmes for Gifted High school students: Satisfaction of workshops. *Sustainability*, 12(13), 5282. <https://doi.org/10.3390/su12135282>
- Gómez-Arizaga, M. P., Navarro, M., Roa-Tampe, K., Conejeros-Solar, M. L., Valdivia-Lefort, M., Martín, A. in Rojas, C. B. (2023). Career choice in gifted students with interests in STEM. *Gifted and Talented International*, 38(1), 21–30. <https://doi.org/10.1080/15332276.2023.2237556>
- Grassinger, R., Porath, M. in Ziegler, A. (2010). Mentoring the gifted: a conceptual analysis. *High Ability Studies*, 21(1), 27–46. <https://doi.org/10.1080/13598139.2010.488087>
- Greene Burton, M. J. (2006). *Helping build lives: Career and life development of gifted and talented students*. Professional School Counseling.
- Jones, B., Perez, K. in Hogenstijn, M. (2019). Development of talented university students: The case of the United States, the Netherlands, and Poland. V A. Ujwary-Gil in N. R. Potoczek (Ur.), *Organizations in the face of growing competition in the market* (str. 35–55). Polish Academy of Sciences.
- Jung, J. Y. (2013). The cognitive processes associated with occupational/career indecision: A model for gifted adolescents. *Journal for the Education of the Gifted*, 36(4), 433–460. <https://doi.org/10.1177/0162353213506067>
- Jung, J. Y. (2019). *The career decisions of gifted students and other high ability groups*. Routledge.

- Jung, J. Y. (2020). The Career development of gifted students. V J. A. Athanasou in H. N. Perera (Ur.), *International handbook of career guidance* (str. 325–342). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-25153-6_15
- Jung, J. Y. in Young, M. (2018). The occupational/career decision-making processes of intellectually gifted adolescents from economically disadvantaged backgrounds: A mixed methods perspective. *Gifted Child Quarterly*, 63(1), 36–57. <https://doi.org/10.1177/0016986218804575>
- Juriševič, M. (2023). *Predstavitev analize pogovora z nadarjenimi študentkami magistrskega študija PEF UL o predlogih za delo z nadarjenimi študenti*. 6. seja delovne skupine za izdelavo izhodišč za ukrepe na področju dela z nadarjenimi študenti 21. 11. 2023, Univerza v Ljubljani.
- Juriševič, M. in Podlogar, N. (2023). Kako na Univerzi v Ljubljani podpiramo študente, ki zmorejo in hočejo več? V M. Juriševič, J. Ličanin (Ur.), *Študentke in študenti, ki zmorejo in hočejo več: podpora med študijem* (str. 9–66). Založba Univerze v Ljubljani.
- Kaczvinsky, D. (2007). What is an honors student? A Noel-Levitz survey. *Journal of the National Collegiate Honors Council*, 49. <https://digitalcommons.unl.edu/nhcjournal/49>
- Kerr, B. A. (1990). *Career planning for gifted and talented youth*. ERIC Clearinghouse on Handicapped and Gifted Children. (ERIC Digest No. E492).
- Kim, M. (2021). Supporting career development of gifted students. V T. L. Cross in J. R. Cross (Ur.), *Handbook for counselors serving students with gifts and talents: Development, relationships, school issues, and counseling needs/interventions* (2nd ed., str. 627–642). <https://doi.org/10.4324/9781003235415-38>
- Klose Smith, C. in Wood, S., M. (2020). Supporting the career development of gifted students: New role and function for school psychologists. *Psychology in the Schools*, 1–11. <https://doi.org/10.1002/pits.22344>
- Lunsford, L. G. (2011). Psychology of mentoring: The case of talented college students. *Journal of Advanced Academics*, 22(3), 474–498. <https://doi.org/10.1177/1932202x1102200305>
- Mendaglio, S. (2013). Gifted students' transition to university. *Gifted Education International*, 29(1), 3–12. <https://doi.org/10.1177/0261429412440646>
- Meyer, M. S., Cranmore, J., Rinn, A. N. in Hodges, J. (2020). College choice: Considerations for academically advanced high school seniors. *Gifted Child Quarterly*, 65(1), 52–74. <https://doi.org/10.1177/0016986220957258>

- Mudrak, J., Zabrdská, K. in Machovcova, K. (2020). Psychological constructions of learning potential and a systemic approach to the development of excellence. *High Ability Studies*, 31(2), 181–212. <https://doi.org/10.1080/13598139.2019.1607722>
- Pravilnik o študentih s posebnimi potrebami in posebnim statusom na Univerzi v Ljubljani (2022). https://www.uni-lj.si/o_univerzi_v_ljubljani/organizacija__pravilniki_in_porocila/predpisi_statut_ul_in_pravilniki/2014101712292151/
- Renzulli, J. S. (2005). The three-ring conception of giftedness: A developmental model for promoting creative productivity. V R. J. Sternberg in J. E. Davidson (Ur.), *Conceptions of giftedness* (str. 246–279). Cambridge University Press.
- Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva do 2030.* (2022). Uradni list RS, št. 49/22. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO139>
- Rot, Š. in Boštjančič, E. (2023). *Fokusne skupine z nadarjenimi študenti ob nastajanju smernic za delo z nadarjenimi študenti* (neobjavljeno poročilo). Univerza v Ljubljani.
- Rutigliano, A. in Quarshie, N. (2021). *Policy approaches and initiatives for the inclusion of gifted students in OECD countries*. OECD Education Working Paper No. 262. <https://www.oecd.org/education/policy-approaches-and-initiatives-for-the-inclusion-of-gifted-students-in-oecd-countries-c3f9ed87-en.htm>
- Schlegler, M. (2022). Systematic literature review: Professional situation of gifted adults. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.736487>
- Smith, C. K. in Wood, S. M. (2020). Supporting the career development of gifted students: New role and function for school psychologists. *Psychology in the Schools*, 57(10), 1558–1568. <https://doi.org/10.1002/pits.22344>
- Statut Univerze v Ljubljani* (Uradni list RS, št. 4/2017 in naslednji). <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=STAT233>
- Strategija Univerze v Ljubljani 2022–2027.*(2022). Univerza v Ljubljani. <https://www.uni-lj.si/univerza/o-nas/strategija>
- Scager, K., Akkerman, S., Keesen, F., Mainhard, M. T., Pilot, A. in Wubbels, T. (2011). Do honors students have more potential for excellence in their professional lives? *Higher Education*, 64(1), 19–39. <https://doi.org/10.1007/s10734-011-9478-z>
- Sternberg, R. J., Ambrose, D. (eds). (2021). *Conceptions of giftedness and talent*. Palgrave Macmillan/Springer Nature.

- Subotnik, R. F., Olszewski-Kubilius, P. in Worrell, F. C. (2011). Rethinking giftedness and gifted education: A proposed direction forward based on psychological science. *Psychological Science in the Public Interest*, 12(1), 3–54. <https://doi.org/10.1177/1529100611418056>
- Subotnik, R. F., Olszewski-Kubilius, P., Worrell, F. C. (2021). The Talent Development Megamodel: A domain-specific conceptual framework based on the psychology of high performance. V R. J. Sternberg in D. Ambrose (Ur.), *Conceptions of giftedness and talent* (str. 425–442). Palgrave Macmillan/Springer Nature. https://doi.org/10.1007/978-3-030-56869-6_24
- Subotnik, R. F., Olszewski-Kubilius, P. in Worrell, F. C. (2023). The role of insider knowledge in the trajectories of highly accomplished scientists. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1527(1), 84–96. <https://doi.org/10.1111/nyas.15034>
- Van Casteren, P. a. J., Meerman, J., Brouwers, E. P. M., Van Dam, A. in Van Der Klink, J. J. L. (2021). How can wellbeing at work and sustainable employability of gifted workers be enhanced? A qualitative study from a capability approach perspective. *BMC Public Health*, 21(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-021-10413-8>
- Walsh, R. (2007). Helping gifted students make the transition from high school to university. *Gifted*, 146, 5–7.
- Wilson H. E. in Adelson J. L. (2012). College choices of academically talented secondary students. *Journal of Advanced Academics*, 23(1), 32–52. <https://doi.org/10.1177/1932202x11430269>
- Wolfensberger, M. V. (2012). *Teaching for excellence: Honors pedagogy revealed*. Waxmann.
- Wolfensberger, M. (2015). The Netherlands: Focus on excellence, honors programs all around. V M. Wolfensberger (Ur.), *Talent development in European higher education: Honors programs in the Benelux, Nordic and German-speaking countries* (str. 43–75). Springer.

